

Pospíšil, Ivo

Problémy s parodií

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2003, vol. 52, iss. X6, pp. 205-206

ISBN 80-210-3086-0

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103311>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

torů rozdělil editor do dvou částí I – Klasifikace, II – Integrace) a důraz položil na studie týkající se vazeb strukturalismu a sémiotiky, přičemž přiznal jistou návaznost na Popovičův výbor Slovo, význam, dílo. Antologია polskej literárnej vedy (Bratislava 1972) a snahu skloubit hlavně pohledy autorské, textové a tematické. Trávníčka na polské literární vědě, včetně pohledů na strukturalismus (i ve vazbě na sémiotiku), jak se projevovaly od šedesátých do osmdesátých let s pokračováním pohledů poststrukturalistických v letech devadesátých, kdy se užití metody po jisté stagnaci dostalo do nové fáze, fascinuje především kontinuita, kontextovost s bádáním ve světě a rychlá orientace v nových přínosech (Bachtin, Lotman, Mukafovský, Derrida aj.).

Výbor přináší názory (východiskem jsou klasické úvahy o poetice) na sémiotiku (I. Dąbska, H. Markiewicz, W. Panas, E. Balcerzan, W. Kalaga), na vaz-

by v literární komunikaci (A. Okopień-Sławińska, E. Balcerzan, M. Glowiński) a samozřejmě na problematiku spojenou se strukturalismem a poststrukturalismem (mj. E. Czaplejewicz, R. Nycz) s tím, že první část směřuje spíše k typologii hodnocení, zatímco druhá část k metodologii. Výbor je výbor, i když osobně se domnívám, že větší důraz mohl být položen v jeho vyústění na současnost, tedy na devadesátá léta 20. století a naznačení východisek do budoucna, jak to načrtává studie R. Nycze Poststrukturalismus a postmodernismus.

Pro zájemce o předloženou problematiku jsou přínosné komentáře editora ke každé studii (přeložili je Petr Vidlák, čtrnáct, a Marie Havránková a Jiří Trávníček, po jedné), ale také poměrně podrobné biografie a bibliografie autorů, včetně překladů jejich prací do češtiny, případně slovenštiny (sestavil Libor Martínek).

Ludvík Štěpán

PROBLÉMY S PARODIÍ

Kdysi jsem měl v semináři starší anglické literatury jako student referát o povídce o Siru Thopasovi z Canterburyjských povídek. Na rozdíl od tradičního výkladu tohoto textu jako parodie jsem ukázal na prvky nostalgie a sentimentu, ale byl jsem svým tehdejší učitelem odmítnut jako příliš originální. Nicméně narazil jsem tím na podstatný a sporný znak tohoto literárního útvaru: prvním problémem je, co je a co není parodie, a to se jistě dobově mění a je do značné míry individuální.

Olomoucký badatel o starší české literatuře prof. Eduard Petřů umí svůj obor výborně popularizovat a vědecky promlouvat k širším čtenářským kruhům. Názorně to dokázal nejednou, zejména však ve dvou knihách vydaných v 70. a 80. letech minulého století, a to *Zašifovaná skutečnost. Deset otázek a odpovědi na obranu literární medievalistiky* (Ostrava 1972) a *Vzrušující skutečnost. Fakta a fantazie ve středověké a humanistické literatuře* (Ostrava 1984). Sám recenzovalou publikaci (Eduard Petřů: *Zrcadlo skutečnosti. Kniha o středověké, renesanční a barokní parodii*. ISV nakladatelství, Praha 2000, 170 s.) pokládá za volnou součást této originální trilogie.

Jestliže se autor zabývá útvarem zvaným parodie, nutně – chtěl nechtěl – vstupuje na půdu tzv. literárních žánrů, neboť právě parodie bývá označována buď jako přístup, nebo jako žánr. V této souvislosti bych se raději vyhnul nutkavě uváděnému pojmu „genologický“ ve smyslu „žánrový“, neboť

genologie je věda o literárních žánrech a jen takto by mělo být toto přídavné jméno používáno. Samo slovo parodie znamená „vedlejší zpěv“. Petřů ji vidí šíře než dosavadní definice: „Nelze ji chápat jen jako konfrontaci vznešené formy s nízkým, profánním syžetem, ale jako projev jistého záměrného přístupu k reflektované realitě, směřující k odhalení jejich negativních stránek a k dosažení jejího pravdivého obrazu.“ (s. 16)

Petřů ukazuje parodii v řadě dimenzí, z nichž velmi podstatnou je její hravost. Také prezentuje případy, které nám dnes znějí parodicky, ale které byly dobově míněny zcela vážně – na příkladu známých pamětí Václava Šaška z Bítkova – zejména pokud jde o rytířskou etiketu. Nakonec parodii definuje spíše jako mezižánr, tedy intergenerický útvar stojící mezi žánrem a postupem (parodický román, parodická povídka). Ve výkladu genologického (správně: žánrového či druhového) systému je několik nepřesností, ale to nesnižuje celkovou výkladovou jasnost a názornost. Petřů dochází k závěru, že na základě teorie systémů je podstatným znakem parodie její destabilizační funkce v žánrovém systému, přičemž její počátky vidí v antice, ale v některých národních literaturách se její vznik tradičně spojuje až s obdobím klasicismu (ovšem spojitost s antikou čili klasikou je právě v této souvislosti markantní). Proti příliš úzkému pojetí parodie v díle Michaila Bachtina zdůrazňuje Petřů široké pojetí, proti opozici spirituality a lidové kultury staví jemnější

rozlišování: „*Protikladná dvojice oficiální spirituality a lidového materialismu se proto jeví jako fikce a výklady založené na jejím základu jako argumentačně nepodložené. Ve skutečnosti materiál parodie svědčí o tom, že parodie byla v době příznivé pro její existenci stejně tak součástí oficiální literatury jako tzv. nižších literárních projevů...*“ (s. 54)

Myslím, že v tom nemá Petru tak docela pravdu, tedy v tom, že zcela odmítá toto Bachtinovo dělení, které není ani tak sociologické jako vnímající literaturu jako estetický objekt a věčný koloběh „vysokého“ a „nizkého“ i uvnitř různých společenských vrstev a tříd.

Nejatraktivnější jsou však až výklady E. Petru týkající se příkladů z české literatury, kde si klade a řeší otázky kolem parodičnosti Kosmovy Kroniky české, Podkonlího a Žáka, parodií kurtoazní lyriky, české a latinské parodie, husitské a protihusitské parodie a renesanční a humanistické parodie, přičemž zaujetí tímto útvarem je tak značné, že místy se parodie stává panžánrem, neboť, jak se ukazuje, každé dílo obsahuje alespoň parodické náznaky. I v literatuře renesanční a humanistické si Petru

musí klást a také klade otázku, čemu se tehdy lidé smáli, a nutně se tak dotýká diachronnosti, historičnosti parodie, ale to jsou věci známé. Nemyslím si, že by závěry této knihy zásadně odporovaly Bachtinovu vidění, i když jistě inspirovanému všelikými ruskými revolucemi: nejde podle autora o protiklad lidovosti a kanoničnosti, ale vysokého a nízkého, ideálu a reality. Nevím však, zda toto široké pojetí není již příliš modernizační a zda při jistě oprávněném odmítní přehnané úlohy sociálních faktorů se s vaničkou nevytilo i dítě.

Nicméně aktuálnost a přesvědčivost – nehledě na připomínky – tohoto spisu Eduarda Petru je více než zřejmá: navíc je tu jeho čtenářská přitažlivost spojena s vědeckou objevností a s výkladem vlastní koncepce. S takovým umným propojením se v naší popularizující literatuře setkáváme jen vzácně. Poněkud však zamrzí, že v jmenném rejstříku ani v textu nenajdeme dva snad největší odborníky na parodii: ruského formalistu Jurije Tyňanova (Dostojevskij a Gogol. K teorii parodie, 1921, a Karla Krejčího (Heroikomika v básnictví Slovanů, 1964).

Ivo Pospíšil

TRI HRVATSKA SLAVISTIČKA KONGRESA (RETROSPEKTIVA)

Třeći hrvatski slavistički kongres, održan u Zadru polovicom listopada ove godine, povod je za naš prikaz ove znanstvene manifestacije od njezina pokretanja do danas. Kongrese je organizirao Hrvatski slavistički komitet (HSK), osnovan 8. siječnja 1992. godine kao ogranak svjetske slavističke organizacije, i to na prijedlog potpredsjednika Međunarodnoga slavističkoga komiteta (MSK) i predsjednika Hrvatskoga filološkoga društva (HFD), a pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvjete, kulture i sporta. Naime, osamostaljenjem hrvatske države (1991.) prestao je postojati Jugoslavenski slavistički komitet, koji je do tada zastupao i hrvatsku slavistiku. Tako se hrvatskoj filologiji napokon pružila mogućnost samostalnoga djelovanja, ali se ujedno nametnula i obveza promicanja kroatistike u okviru slavističke znanosti, odnosno suvremenijega znanstvenoga promišljanja kroatističkih pitanja iz šire slavističke perspektive.

Osnovna zadaća HSK u trenutku njegova osnutka bila je priprema nastupa hrvatskih slavista na svjetskom slavističkom kongresu. Ideja o organiziranju hrvatskih slavističkih kongresa potekla je iz kruga kroatista sudionika Međunarodnoga slavističkoga kongresa u Bratislavi (1993.), poslije kojega

je HSK odlučio pokrenuti slavističke znanstvene skupove na nacionalnoj razini.

Hrvatski slavistički komitet djeluje u okviru Hrvatskoga filološkoga društva, osnovanog 1950. godine u Zagrebu (s podružnicama u Osijeku, Puli, Zadru, Rijeci i drugdje), koje u svojim odjelima, sekcijama, uredništvima časopisa, bibliotekama i izdavačkim projektima okuplja sve prominentne hrvatske filologe.

Hrvatski se slavistički kongresi odvijaju prema utvrđenim pravilima. Održavaju se svake treće godine (drugi je kongres pomaknut zbog kolizije s Međunarodnim slavističkim kongresom 1998. u Krakovu) u jednom od hrvatskih sveučilišnih središta. Uz HSK kao glavnoga organizatora u pripremi kongresa sudjeluju i ostale hrvatske akademske, znanstvene i kulturne institucije. Na prijedlog tih ustanova na kongresima se dodjeljuju tri priznanja – medalje, i to dvama hrvatskim i jednom stranom znanstveniku: „Stjepan Ivšić“ – hrvatskom znanstveniku za izniman prinos proučavanju hrvatskoga jezika, „Antun Barac“ – također hrvatskom znanstveniku za izniman prinos proučavanju hrvatske književnosti, te „Vatroslav Jagić“ – stranom znanstveniku za poseban prinos proučavanju kroatističkih pita-